

Van Tim Keller verschenen

In alle redelijkheid

Christelijk geloof voor welwillende sceptici

De vrijgevige God

Recht naar het hart van het christelijk geloof

Namaakgoden

*De lege beloften van geld, seks en macht
en de enige werkelijke hoop*

Ruim baan voor gerechtigheid

Rechtvaardig worden door Gods genade

Kruistocht

Het leven van koning Jezus

Bevrijd van je zelf

De weg naar echte christelijke blijdschap

Het huwelijk

Gods wijsheid over gevende liefde

Goed werk

De weg naar echte christelijke blijdschap

Centrum-Kerk

Het evangelie midden in je stad

Galaten

Om te lezen, te leren, te leiden

Aan Gods hand door pijn en lijden

Tim Keller

NAMAAK -
GODEN

De lege beloften van
geld, seks en macht,
en de enige
werkelijke hoop

 Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

Eerste druk mei 2010
Tweede druk oktober 2010
Derde druk februari 2013
Vierde druk januari 2015

© 2009 Tim Keller

Oorspronkelijke uitgever Dutton, Penguin Group (USA) Inc. New York, U.S.A.

Oorspronkelijke titel *Counterfeit Gods – The Empty Promises of Money, Sex, and Power, and the Only Hope that Matters*

© 2010 Nederlandse vertaling: Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172, 8800 AD Franeker
www.uitgeverijvanwijnen.nl

De Bijbelteksten zijn met toestemming van het Nederlands Bijbelgenootschap overgenomen uit de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV).

Vertaling Arend Smilde

Omslagontwerp Garage/BNO

ISBN 978 90 5194 383 2

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Aan mijn zonen
David, Michael en Jonathan
die namaak doorzien*

Inhoud

Inleiding: De afgodenfabriek	9
1. Alles wat je ooit hebt gewild	23
2. <i>Love is niet all you need</i>	39
3. Geld verandert alles	59
4. Succes als verzoeking	77
5. De macht en de heerlijkheid	97
6. De verborgen afgoden in ons leven	121
7. Het einde van namaakgoden	143
Epiloog: Zoek en vervang uw afgoden	153
Aantekeningen	163
Literatuur	181
Dank	183
Over de auteur	184

Inleiding

De afgodenfabriek

Es gibt mehr Götzen als Realitäten in der Welt.

(Er zijn meer afgoden dan realiteiten in de wereld.)

– Friedrich Nietzsche,

Götzendämmerung (Afgodenschemering), Vorwort

Een eigenaardige melancholie

Kort na het begin van de economische wereldcrisis, halverwege het jaar 2008, voltrok zich een tragische reeks zelfmoorden van voorheen goed gesitueerde, rijke mensen. De waarnemend financieel directeur van Freddie Mac, een grote Amerikaanse hypotheekverstrekker, verhing zich thuis. De algemeen directeur van Sheldon Good, een vooraanstaande Amerikaanse makelaar in onroerend goed, schoot zich achter het stuur van zijn rode Jaguar een kogel door het hoofd. Een Franse geldbeheerder die het vermogen van veel Europese koninklijke en andere vooraanstaande families belege en 1,4 miljard dollar van zijn klanten had verspeeld aan het Ponzi-plan van Bernard Madoff, sneed zijn polsslagaders door en stierf in zijn kantoor aan de Madison Avenue op Manhattan. Een Deense directeur van de HSBC-bank verhing zich in de garderobekast van zijn peperdure hotelsuite in het Londense Knightsbridge. Een directeur van Bear Stearns die hoorde dat hij geen baan zou krijgen bij JPMorgan Chase, dat zijn geflopte bedrijf had opgekocht, slikte een overdosis medicijnen en sprong van de achtentwintigste verdieping van zijn kantoorgebouw. Een

vriend zei: ‘Dat van Bear Sterns ... heeft hem gebroken.’¹ Het deed allemaal akelig veel denken aan de zelfmoorden die volgden op de beurskrach van 1929.

In de jaren dertig van de negentiende eeuw schreef Alexis de Tocqueville zijn beroemde boek over Amerika en noemde daarbij ‘de eigenaardige melancholie die de bewoners ... dikwijls in hun overvloed vertonen.’² Amerikanen geloofden dat welvaart hun verlangen naar geluk zou vervullen, maar dit was een illusie want, zei Tocqueville, ‘de onvolkomen vreugden van deze wereld zullen het [menselijk] hart nooit tevreden stellen.’³ Die eigenaardige melancholie openbaart zich op vele manieren, maar leidt altijd tot dezelfde wanhoop, want het gezochte wordt niet gevonden.

Er is verschil tussen verdriet en wanhoop. Verdriet is een leed waarvoor troost te vinden is. Verdriet komt door het verlies van iets goeds dat je had naast andere goede zaken. Bijvoorbeeld: in het geval van tegenslag in je carrière zou je troost kunnen vinden in je gezin en je zo erdoorheen kunnen slaan. Maar voor wanhoop bestaat geen troost. Want wanhoop komt door het verlies van een *ultieme* zaak. Als je jouw ultieme bron van zin of hoop verliest, dan zijn er geen andere bronnen om op terug te vallen. Dit verlies breekt je.

Wat is de oorzaak van die ‘eigenaardige melancholie’, die onze samenleving doortrekt zelfs in tijden van opgang en koortsachtige bedrijvigheid, en die verandert in regelrechte wanhoop als de welvaart afneemt? Volgens Tocqueville komt het doordat mensen met een ‘onvolkomen vreugde’ van deze wereld aan de haal gaan en hun hele leven erop bouwen. Ziedaar de definitie van afgoderij.

Een cultuur vol afgoden

Afgoderij of idolatrie is een woord dat voor mensen van onze tijd

gedachten wekt aan primitieven die zich neerbuigen voor een beeld. In het Bijbelboek *Handelingen der Apostelen*, in het Nieuwe Testament, staan pakkende beschrijvingen van wat de Grieks-Romeinse wereld op dit punt te bieden had. Elke stad vereerde haar favoriete goden en bouwde rond de beelden daarvan heiligdommen waar ze werden vereerd. Toen Paulus naar Athene ging, zag hij dat die stad letterlijk gevuld was met die godenbeelden (Handelingen 17:16). De tempel van Athena Parthenos overschaduwde alles; beelden van andere goden had je overal in de openbare ruimte. Zo waren daar Aphrodite, godin van de schoonheid; Ares, god van de oorlog; Artemis, godin van de vruchtbaarheid en rijkdom; Hephaestus, god van de handwerkslieden.

De hedendaagse maatschappij verschilt niet fundamenteel van zo'n antieke maatschappij. Elke cultuur wordt door zijn eigen verzameling afgoden beheerst. Elk heeft ook zijn 'priesters', zijn totems en zijn rituelen. Elk heeft zijn heiligdommen – of het nu kantoorflats, kuuroorden en sportzalen, studio's of stadions zijn – waar mensen offers moeten brengen om de zegeningen van het goede leven deelachtig te worden en rampspoed af te wenden. Wat zijn de goden van schoonheid, macht, geld en prestatie anders dan ditzelfde soort dingen, die in ons persoonlijk leven en in onze samenleving mythische proporties hebben aangenomen? Er wordt wellicht niet meer fysiek neergeknield voor het beeld van Aphrodite; maar je hebt vandaag veel jonge vrouwen met depressies of eetproblemen als gevolg van obsessieve aandacht voor hun uiterlijk. Er wordt wellicht ook geen echte wierook meer gebrand voor Artemis; maar als het belang van geld en carrière kosmische proporties krijgt, dan brengen we een soort kinderooffers, door gezin en gemeenschap te verwaarlozen omwille van een hogere rang in het zakenleven, van meer rijkdom en aanzien.

Toen Eliot Spitzer, gouverneur van New York, zijn carrière te

gronde richtte door zich met dure escortgirls in te laten, merkte David Brooks op dat onze cultuur een klasse heeft voortgebracht van zeer capabele mensen met *rank-link imbalances*: veel sociale vaardigheid voor verticale relaties waarmee men zijn ‘rang’ verhoogt bij bazen en leidinggevendenden, maar geen enkele vaardigheid om echte banden aan te gaan in horizontale richting, met partner, gezin en vrienden. ‘Talloze presidentskandidaten zeggen dat ze zich om hun gezin in de strijd werpen, terwijl hun hele leven opgaat in campagnes, ver van hun gezin.’ Pas jaren later komen ze tot het vreselijke besef dat ‘hun indrukwekkende status niet genoeg is en dat ze eenzaam zijn.’⁴ Hun partner en kinderen zijn vaak van hen vervreemd. Ze proberen de schade te herstellen. Ze gaan vreemd of doen andere uitzichtloze dingen om hun innerlijke leegheid te bestrijden.

Ze hadden alles geofferd aan de god van het succes, maar het was niet genoeg. In vroeger tijden had je bloeddorstige afgoden die niet gauw tevreden waren. Je hebt ze nog steeds.

Afgoden van het hart

Dit standpunt aannemelijk maken zou moeilijk zijn geweest in de tijd van de dotcom-, vastgoed- en beurshypes van de afgelopen twintig jaar. Door de grote economische ineenstorting van 2008-2009 is echter iets aan het licht gekomen dat nu ‘cultuur van de hebzucht’ of ‘de graacultuur’ heet. Lang geleden schreef de apostel Paulus dat hebzucht niet zomaar fout gedrag was. ‘Hebzucht is afgoderij’, schreef hij (Kolossenzen 3:5). Geld, legde hij uit, kan goddelijke allures aannemen en dan komt onze verhouding tot geld in de buurt van aanbidding en eerbied.

Geld kan een geestelijke verslaving worden, en zoals iedere verslaving houdt ook deze haar ware omvang verborgen voor het slachtoffer. Je neemt steeds meer en grotere risico’s terwijl het

genoegen dat je aan de begeerde zaak beleeft steeds kleiner wordt, net zo lang tot je instort. Begin je weer bij te komen, dan vraag je je af: 'Waar ben ik mee bezig geweest? Hoe heb ik zo verblind kunnen zijn?' Je wordt wakker als iemand met een kater die zich de voorbije nacht haast niet herinneren kan. Waarom toch? Waarom deden we zo irrationeel? Waarom hebben we helemaal uit het oog verloren wat goed is?

Het antwoord van de Bijbel luidt dat het menselijk hart een 'afgodenfabriek' is.⁵

Bij 'afgoden' denken de meeste mensen aan echte standbeelden – dan wel aan de nieuwe popster uit *Idols*. Traditionele afgodendienst bestaat nog op veel plaatsen in de wereld, maar innerlijke afgoderij, die van het hart, is universeel. In Ezechiël 14:3 zegt God over de oudsten van Israël: 'Deze mannen dragen hun afgoden *in het hart*' (NBG).^{*} Die oudsten moeten net als wij op deze aantijging hebben gereageerd: 'Afgoden? Hoezo afgoden? Ik zie nergens afgoden.' God bedoelde te zeggen dat goede dingen – zoals een geslaagde carrière, liefde, materiële bezittingen, het gezin zelfs – door een mensenhart worden veranderd in ulieme zaken. Ons hart vergoddelijkt deze dingen en maakt ze tot centrum van ons leven. Wij denken dan dat die dingen zin en zekerheid en vervulling zullen schenken als we ze hebben.⁶

Het centrale motief van *The Lord of the Rings* is de Ring van de Macht van de duistere heer Sauron, de ring waarvan een ieder die probeert hem te gebruiken slecht wordt, hoe goed zijn of haar bedoelingen ook zijn. Tom Shippey noemde de Ring een 'psychische uitvergroter', die de schoonste verlangens van het hart uitvergroot tot in het idolate.⁷ Een aantal goede figuren in het

* NBV: '...koesteren hun afgoden'.

verhaal willen slaven bevrijden, of hun volk bevrijden, of boosdoeners hun gerechte straf laten krijgen. Dat zijn allemaal goede bedoelingen. Maar de Ring brengt hen ertoe dat ze tot *alles* bereid zijn om hun doel te bereiken, werkelijk alles. Het goede verandert op die manier in iets absoluuts waardoor iedere andere plicht of waarde moet wijken. De drager raakt meer en meer geknecht door, verslaafd aan – in de ban van – de Ring; een afgod is immers iets waar we niet meer buiten kunnen. *We moeten* hem hebben, en zo zorgt hij ervoor dat we regels breken waar we ons vroeger aan hielden, dat we anderen en onszelf kwaad doen om hem te krijgen. Afgoden zijn een geestelijke verslaving die tot het vreselijkste kwaad leiden, in het boek van Tolkien en in de werkelijkheid.

Alles kan een afgod zijn

Een cultuurmoment zoals we thans beleven biedt kansen. Veel mensen zijn nu ontvankelijker voor de Bijbelse waarschuwing dat geld wel eens veel meer kan worden dan geld. Geld kan een machtige, levens veranderende, cultuurvormende god worden, een afgod die het hart van zijn vereerders breekt. Het slechte nieuws is dat we zo gefixeerd zijn op het probleem van de hebzucht, vaak gelokaliseerd bij ‘die zakkenvullers aan de top’, dat we de meest fundamentele waarheid missen. *Alles* kan een afgod zijn, en alles is wel eens een afgod geweest.

De beroemdste ethische code ter wereld is de Decaloog, de Tien Geboden. Het eerste gebod is: ‘Ik ben de Heer, uw God ... vereer naast mij geen andere goden’ (Exodus 20:3). De voor de hand liggende vraag is hier: ‘Hoe bedoelt u, “andere goden”?’ Een antwoord volgt onmiddellijk. ‘Maak geen godenbeelden, geen enkele afbeelding van iets dat in de hemel hier boven is of van iets beneden op de aarde of in het water onder de aarde. Kniel